

УДК 070:025.2(477-25)НБУВ:004.65

Валентина Павленко,

зав. сектору Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського

Олена Машовець,

провід. бібліотекар Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського

Всеволод Міколушко,

провід. бібліотекар Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського

**НОВИ НАДХОДЖЕННЯ ГАЗЕТ ДО ФОНДІВ
НАЦІОНАЛЬНОЇ БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ ІМЕНІ В. І. ВЕРНАДСЬКОГО:
ОСОБЛИВОСТІ ОПРАЦЮВАННЯ В СУЧАСНИХ УМОВАХ**

У статті йдеться про методику і особливості організації газетного фонду Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Розглянуто джерела надходження, основні етапи шляху, за яким відбувається облік газет у відділі газетних фондів. Визначені перспективи розвитку комплектування і оптимізації процесів роботи з найбільш цілісного та повного забезпечення фонду газетними виданнями.

Ключові слова: відділ газетних фондів, газета, нові надходження, примірник, база даних.

Науковий і культурний розвиток суспільства, як у минулому, так і сьогодні, неможливо уявити без бібліотек і бібліотечних фондів. Головним і постійним завданням бібліотек від початку їх створення і до наших днів є збирання, накопичення знань та інформації для їх використання і передачі наступним поколінням. Відповідно до цього головна мета діяльності бібліотек полягає в найповнішому і найоперативнішому задоволенні інформаційних потреб як окремої особистості, так і суспільства в цілому, в документних знаннях [6]. Тому найважливіша задача відділу газетних фондів (ВГФ) Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (НБУВ) – ретельно і повно збирати комплекти газет і старанно зберігати їх для майбутніх поколінь.

За час існування Відділу у його фондах зібрано понад 230 тис. річних комплектів газетних видань, що складає близько 30 млн номерів газет за період з 1732 р. по сьогоднішній день. Серед них є такі, як «Примечания на ведомости» (СПб., 1732 р.), «Харьковские известия» (1818 р.), «Київські губерніяльні вісті» (1838–1920 рр.), «Волынские губерньские ведомости»

(Житомир, 1841–1916 рр.), «Зоря Галицька» (Львів, 1848–1857 рр.) та ін. Цінність газетних зібрань у загальному фонді бібліотеки неможливо переоцінити, адже газетні статті, на відміну від книжкових видань, не перевидаються.

Нині газетний фонд НБУВ комплектується номерами центральних, обласних, міських, районних, сільських газет, виданнями підприємств, профспілок, політичних партій, релігійних конфесій, навчальних закладів України тощо. Переважають видання українською і російською мовами, але є часописи мовою народів, що проживають на території нашої держави: польською, румунською, молдавською, угорською, вірменською, болгарською, русинською. У відділі також налічується велика кількість газет, що видаються українською діаспорою за межами України, та часописів інших країн світу різними мовами.

Слід зазначити, що відділ газетних фондів – це бібліотека в бібліотеці. Сектором організації газетного фонду (ОГФ) проводиться робота на всіх етапах надходження видань: отримання, сортування, комплектування, підготовка до оправи. Комплектування газетного фонду зазвичай здійснюється за рахунок отримання обов'язкового примірника документів (ОПДУ) відповідно до Закону України «Про обов'язковий примірник документів» від 09.04.1999 р. № 595–XIV. Крім того, у своїй роботі з комплектації фонду відділ спирається на Закон України «Про видавничу справу» від 05.06.1997 р. № 318/97–ВР, Постанову Кабінету Міністрів «Про порядок доставляння обов'язкових примірників документів» від 10.05.2002 р. № 608, Розпорядження Президента України «Про заходи щодо вдосконалення діяльності Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського» від 02.12.2003 р. № 396/2903–РП, Постанову Кабінету Міністрів від 24.03.2004 р. № 387 «Про внесення змін у додаток 1 і 2 до Постанови Кабінету Міністрів України від 10.05.2002 р. № 608» [1–5]. Цими документами зумовлюється надходження до фондів НБУВ всіх газет, що друкуються на території України, у двох примірниках. На основі обов'язкового примірника формується базова частина газетного фонду Бібліотеки. Невелика частина видань надходить до ВГФ за обміном: це здебільшого газети, що передаються до фондів Міністерством Закордонних справ України та посольствами іноземних держав. Невеликий відсоток надходжень складають видання, що дарують окремі організації або особи.

Зазначимо, що існують певні проблеми з отриманням відділом обов'язкового примірника газет. Серед причин можна виділити такі:

видавництва відмовляються надсилати газети, мотивуючи відмову відсутністю коштів на поштові відправлення; видання надсилаються в одному примірнику; власники деяких приватних друкарень відмовляються надсилати часописи тощо.

Для оптимізації процесів повнішого забезпеченню відділу примірниками газет співробітниками сектору організації газетного фонду проводиться значна робота з виявлення відсутніх номерів газет. Регулярний моніторинг нових надходжень надає можливість своєчасно телефонувати, надсилати листи-рекламації до редакцій і друкарень з метою отримати номери, яких бракує у фонді. З 2015 р. у практику роботи введено листування з редакціями електронною поштою. Цей засіб листування більш дієвий, адже дає змогу швидко отримувати відповідь на листи-рекламації. Результатом такої роботи є більш цілісне наповнення фонду відділу обов'язковими примірниками часописів. На жаль, нерідко виявляється, що вказані у вихідних даних газети електронні адреси, як і поштові, не дійсні, тому не завжди листи надходять до отримувачів; більшість невеликих районних газет взагалі не мають електронної адреси.

Крім того, неможливо встановити точну кількість газет, що виходять на території України. Газети, що припиняють виходити, не надсилають повідомлень про закриття; інколи часописи після виходу декількох номерів теж закриваються з різних причин; частина газет реєструється під конкретний захід – вибори Президента України, вибори до Верховної Ради та до місцевих органів самоврядування; деякі видання надходять до бібліотеки нерегулярно. Виявити факт виходу таких часописів майже неможливо, тому що видаються вони невеликими тиражами, часто безсистемно, у вихідних даних не завжди вказані адреси та номери телефонів редакцій. Є навіть такі видання, які важко ідентифікувати навіть за місцем реєстрації.

Більшість газет надходить до відділу поштою у вигляді листів і бандеролей, деякі друкарні, як, наприклад, Запорізька друкарня «Кераміст», привозять видання своїм транспортом. До київських друкарень і видавництв 5 днів на тиждень по декілька разів на день виїжджає співробітник відділу. Він доставляє часописи, що друкуються в Києві, забезпечуючи максимально повне і оперативне надходження загальноукраїнських видань. Декілька видань столиці отримуються за посередництвом кур'єрів, які регулярно доставляють газети до бібліотеки («Дебет-Кредит», «Ділова столиця», «ZOO бізнес», «Консультант

приватного підприємця», «Контакт-лист», «Посередник», «Судебно-юридическая газета» тощо).

Газети, що надійшли до відділу, спочатку розподіляються за типом видання: центральні, обласні, районні. Далі газети кожного окремого типу розкладаються за алфавітом, потім – за номерами виходу. Кожний конкретний примірник фіксується у реєстраційній картотеці, що створена за алфавітним принципом і містить максимально повні відомості про отримане видання: назва, підзаголовкові дані, отримані номери, відомості про засновників і видавців, періодичність, адреси і номери телефонів редакцій. Крім того, на реєстраційній картці є записи про взаємодію з засновниками, редакціями чи друкарнями, тобто про листування чи розмови телефоном. Реєстраційна картотека необхідна не тільки для обліку, але і для інформування працівників про нові надходження і про цілісність комплекту кожної назви газети. Картотека допомагає в комплектуванні і є засобом контролю за надходженням всіх номерів видання. Видання на першому етапі оброблення збираються у комплекти за певний проміжок часу (місяць, квартал, рік). Далі, на початку наступного року, проводиться остаточна перевірка наявних примірників, після чого газети готуються до оправи. Формуються комплекти залежно від об'єму: підшивка має бути завтовшки не більше, ніж 4 см. Якщо річний комплект окремої назви газети складається всього з декількох аркушів, такі видання збираються і опрацьовуються разом, однією підшивкою за алфавітом. Останній етап роботи з новими надходженнями – передача підготовлених до оправи комплектів до майстерні, де спеціалісти з оправи роблять з окремих видань підшивки, що можуть зберігатися довгі роки і зручні у користуванні читачами.

Окремим напрямом у роботі сектору ОГФ є прийом, реєстрація та комплектування газет зарубіжних країн. До відділу газетних фондів вони надходять з різних джерел, головним чином через дар та обмін. У зв'язку з економічною ситуацією останніх років надходження іноземних видань у дар суттєвим чином скоротилося, і головним джерелом отримання зарубіжних газет є обмін. За обміном газети отримуються від зарубіжних установ, з якими співпрацює НБУВ. Серед зарубіжних газет важливу частину складають газети української діаспори Австралії, Аргентини, Бразилії, Канади, Німеччини, Польщі, Сербії, США, Франції, традиційно надходять і газети країн колишнього СРСР. Велика кількість іноземних видань отримуються з країн Азії та Західної й Центральної Європи.

Робота з зарубіжними газетами має свою специфіку. Для обліку зарубіжних видань в секторі ОГФ є окрема реєстраційна картотека. Газети в картотечі поділяються на три основні частини за алфавітом. Спочатку в картотечі розташовані газети, що видаються кирилицею, потім – літерами латинського та грецького алфавітів, далі – газети, надруковані алфавітами особливих графічних форм, наприклад, китайською. Принципи обліку зарубіжних видань в картотечі в основному такі ж, як і у вітчизняних. Фіксуються рік, назва видання за алфавітом, країна та місто, в якому газета видається. Окрім того, зазначається джерело надходження – дар чи обмін, мова видання, дата виходу першого і останнього номерів за рік, валові номери та періодичність. На зворотному боці картки подаються відомості про видавців газети. На полицях іноземні газети розташовуються в порядку, зафіксованому в картотечі. У процесі надходження зарубіжні газети формуються в комплекти залежно від кількості примірників конкретного видання. Комплекти видаються для роботи читачам відповідно до читацьких вимог. Наприкінці року комплекти оформлюються належним чином та передаються до оправи.

Одним із завдань сектору ОГФ з наукового опрацювання фонду на найближчий період є проведення моніторингу районних газет, що надійшли до Відділу за останні 15 років, з метою складання зведеної таблиці наявних надходжень. Результатом цієї роботи буде можливість зробити висновок щодо друку тих чи інших видань, їх наявності в фонді, можливості відновлення надходження до бібліотеки окремих назв газет. Крім того, співробітниками ВГФ, зокрема сектору організації газетного фонду проводиться велика робота з редакціями щодо отримання газет на електронних носіях.

З 2008 р. у практику роботи ВГФ введено електронний облік газет у форматі Microsoft Office Access, а 2011 р. фахівцями відділу інформаційно-комунікаційних технологій НБУВ на основі системи автоматизації бібліотек ІРБІС створено електронну базу даних «Газети. Нові надходження», що включає інформацію про наявність у фонді ВГФ газет за 2010–2015 рр. База містить всю можливу інформацію про газети, яку надають редакції у вихідних даних. Робота постійно продовжується, щоденно до Базі вносяться відомості про надходження нових номерів газет. З 2015 р. доступ до бази даних «Газети. Нові надходження» відкрито через мережу Інтернет на сайті НБУВ.

Більшість полів у Базі даних відкрито для користувачів Бібліотеки: назва

газети; підзаголовкові дані; місце видання; періодичність виходу; дані про зміну назви та рік перейменування; тип видання (центральна, обласна, районна, іноземна); тема; регіон; країна; мова; рік виходу (вказані номери газети, що надходили протягом вказаного року); інтернет-адреса видання, якщо газета має електронну версію.

Решта полів містить інформацію, призначену лише для службового використання і необхідну в повсякденній роботі з редакціями газет і друкарнями: поштова і електронна адреси редакції; номери телефонів редакції; дані про засновників і видавців; джерело надходження (обов'язковий примірник, обмін, дар).

Читачі активно користуються інформацією, що міститься у Базі, адже суттєво скорочується час на пошук необхідних відомостей про те чи інше видання і наявність його у фонді Бібліотеки.

Сучасний газетний фонд НБУВ – невичерпне джерело для пошуку різноманітної інформації, що має величезну наукову, історичну, духовну цінність. Користувачі різних освітніх, професійних, вікових категорій мають можливість отримати відповідь на питання, що їх цікавлять. Тому першочергова задача працівників ВГФ – створити максимально комфортні умови для якомога повного і всебічного задоволення інформаційних запитів користувачів, підняти роботу з газетами на новий, вищий рівень.

На сьогодні гостро стало питання – яким має бути майбутнє співвідношення електронних та паперових видань, чи повинен бути безкоштовним доступ до електронної онлайн-версії друкованих видань. Адже деякі відомі видання доступ до власних матеріалів на сайті планують зробити платним.

Однак світові експерти висловлюють думку, що за електронну версію будь-якого видання користувачі згодні платити лише частину тієї суми, яку б спокійно віддали за паперову. Водночас результати дослідження, здійсненого Лондонським університетом, свідчать, що закриття паперової версії видання призводить до занепаду електронного аналогу. Навіть у США, де впровадження інтернету у повсякденне життя чи не найбільше в світі, тільки 4 % дорослого населення читають видання, котрі існують виключно віртуально. Користувачі, що звикли читати паперову версію видання, після її переходу в інтернет не завжди стають користувачами відповідного сайту, вони шукають інші паперові видання тієї ж тематики. Отже, дослідження показали: електронні видання сьогодні не є альтернативою чи прямим конкурентом паперових. Інтернет – принципово інший вид інформаційного

ресурсу, він має інші закони існування та аудиторію. На часі – видання, що виходять і в електронному, і в паперовому вигляді [7].

Першочерговим завданням відділу газетних фондів як найбільшого сховища газет в Україні є максимально повне і оперативне комплектування фонду газетними виданнями. Якби зміни не відбувалися з газетою в майбутньому, сьогодні вона все ще залишається одним з найбільш затребуваних та інформативних видань у світі.

Список використаних джерел

1. Про обов'язковий примірник документів : Закон України № 595-XIV від 09.04.1999 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/595-14>. – Назва с екрана.
2. Про видавничу справу : Закон України № 318/97-ВР від 05.06.1997 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/main>. – Назва с екрана.
3. Про порядок доставляння обов'язкових примірників документів : Постанова Кабінету Міністрів № 608 від 10.05.2002 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/608-2002-п>. – Назва с екрана.
4. Про внесення змін у додаток 1 і 2 до Постанови Кабінету Міністрів України від 10.05.2002 р. № 608 : Постанова Кабінету Міністрів № 387 від 24.03.2004 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/608-2002> – Назва с екрана.
5. Про заходи щодо вдосконалення діяльності Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського : Розпорядження Президента України № 396/2903-РП від 02.12.2003 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show>. – Назва с екрана.
6. Самохіна Н. Ф. Документні ресурси наукової бібліотеки: модель обігу, рівнева організація / Н. Ф. Самохіна ; НАН України. Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – К., 2008. – 167, [3] с.
7. Радченко А. І. Періодика майбутнього – паперова чи електронна? [Електронний ресурс] / А. І. Радченко. – Режим доступу : <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/30817/06-Radchenko.pdf?sequence=1>. – Назва с екрана.

Стаття надійшла до редакції 22.03.2016 р.

UDC 070:025.2(477-25)НБУВ:004.65

Valentyna Pavlenko,

Head of the Department, Senior Librarian,
Vernadsky National Library of Ukraine

Olena Mashovets,

Leading Librarian, Vernadsky National Library of Ukraine

Mikolushko Vsevolod,

Leading Librarian, Vernadsky National Library of Ukraine

The new entrances of the newspapers into the fund of Vernadsky National Library of Ukraine

The article reviews the methods and particulars of the organization of the fund of the newspaper editions in Vernadsky National Library of Ukraine, particularly the work on the new entrances of the newspaper. The order's documents about the complementation of the obligatory copies, the sources of the complementation and the main stages which the newspapers pass through are presented. Especial attention pays to the account of the newspapers in the electronic base «The newspapers. New entrances» on the base of the automatic library system «Irbis». The main perspectives of the development and the ways of the optimization the processes of the work pertaining the complementation of the fund newspaper editions are determined. The article is interested for librarians, journalists and students.

Keywords: newspaper, new receivables, data base.

УДК 070:025.2(477-25)НБУВ:004.65

Валентина Павленко,

зав. сектором Національної бібліотеки України
імені В. І. Вернадського

Елена Машовець,

ведучий бібліотекар Національної бібліотеки України
імені В. І. Вернадського

Всеволод Миколушко,

ведучий бібліотекар Національної бібліотеки України
імені В. І. Вернадського

Новые поступления газет в фонды Национальной библиотеки Украины имени В. И. Вернадского: особенности обработки в современных условиях

В статье освещена методика и особенности организации газетного фонда Национальной библиотеки Украины имени В. И. Вернадского, в частности обработка новых поступлений газет. Представлены законодательные документы, регламентирующие работу НБУВ по комплектованию обязательными экземплярами документов; рассмотрены источники поступления и ключевые этапы, которые проходит газета с момента ее получения отделом до заключительной

обработки. Особое внимание уделено учету газет в электронной базе данных «Газеты. Новые поступления» на основе системы автоматизации библиотек ИРБИС. Определены перспективы развития и пути оптимизации процессов работы по наиболее целостному и полному обеспечению фонда газетными изданиями. Статья может заинтересовать специалистов в отрасли библиотечного дела, студентов, изучающих документоведение и библиотечное дело.

Ключевые слова: отдел газетных фондов, газета, новые поступления, экземпляр, база данных.

УДК 004.65:091 (02):929 Лучицький І. В.

Тетяна Мяскова,

канд. іст. наук, старш. наук. співробітник

Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського

БІБЛІОТЕЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ІВАНА ВАСИЛЬОВИЧА ЛУЧИЦЬКОГО ТА ІСТОРИЧНА ДОЛЯ ЙОГО ОСОБОВОЇ БІБЛІОТЕКИ

У статті розглянуто бібліотечну діяльність українського історика та громадсько-політичного діяча Івана Васильовича Лучицького. Акцентовано увагу на долі його особової бібліотеки, частина книг з якої зараз зберігається у відділі бібліотечних зібрань та історичних колекцій Інституту книгознавства Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського.

Ключові слова: Іван Васильович Лучицький, особова бібліотека, історико-книгознавча реконструкція.

Історичне книгознавство в останні десятиріччя приділяє значну увагу дослідженню історії створення та функціонування особових бібліотек видатних представників минулих епох. Багато з особових книгозбірень через певні історичні події не зберегли свою цілісність і були розпорочені, а іноді і втрачені назавжди для майбутніх поколінь. Тому вивчення історії формування особових зібрань, їх побутування впродовж століть, іноді в складі інших бібліотек, вводить до наукового обігу нові джерела, подає суттєво новий матеріал для вивчення історії України.

Метою статті є проведення комплексного аналізу бібліотечної діяльності Івана Васильовича Лучицького на основі вже існуючої джерельної бази, дослідження історії формування та побутування особової бібліотеки вченого, а також визначення тематичного та мовного складу документів з його особової книгозбірні, фрагмент якої сьогодні зберігається у фонді відділу бібліотечних зібрань та історичних колекцій Інституту книгознавства Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського.

Для досягнення поставленої мети було досліджено стан і ступінь розкриття проблеми у вітчизняній та зарубіжній історіографії, виявлено визначальні чинники формування бібліотечного світогляду І. В. Лучицького та висвітлено основні напрями бібліотечної діяльності вченого, проаналізовано історичну долю та сучасний склад його особової бібліотеки.